№ 115 ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ ՀՈԿՏԵՄԲԵՐԻ 2 **1897** ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ ՀՈԿՏԵՄԲԵՐԻ 2 № 115

ՔՍԱՆՀԻՆԳԵՐՈՐԴ ՏԱՐԻ

Տարեկան գինը 10 րուբլի, կէս տարվան 6 րուբ.
Առանձին համարները 7 կոպէկով.

Թիֲֆլիսում գրվում են միմիայն խմբագրատան մէջ.

Մեր հասցէն. Тифлисъ, Редакція «Мшакъ».
կամ Tiflis, Rédaction «Mschak».
ՏԵԼԵՖՈՆ № 253.

ՄՇԱԿ

Խմբագրութիւնը բաց է առաւօտեան 10—2 ժամ
(բացի կիրակի և տօն օրերից)

Յայտարարութիւնները ....ում է ամեն լեզուով.

Յայտարարութիւնների համար վճարում են
իւրաքանչիւր բառին 2 կոպէկ.
ՏԵԼԵՖՈՆ № 253.

ՀԻՄՆԱԴԻՐ ԳՐԻԳՈՐ ԱՐԾՐՈՒՆԻ

Նատալիա Ներսէսեան իր երեխաների հետ, Անուշ Գալստեան, Արամ Ներսէս, Սիմոն Բալայեան Սափարեանցները, Սոփիա Բալայեան, Գրիգոր, Յովհաննէս և Արշակ Սաեփանեանցները, խորին ցաւով յայտնելով ազգականներին և ծանօթներին՝ առաջինն իր ամուսնու, երկրորդները հօր, երրորդը որդու, չորրորդ, հինգերորդ ու վեցերորդները եղբօր, և վերջինները իրանց մօրեղբօր՝ Թիֆլիսի ծխախոտի գործարանատէր

ՄԻՔԱՅԷԼ ԲԱԼԱՅԵԱՆ ՍԱՓԱՐԵԱՆՑԻ

[illegible] որ տեղի ունեցաւ 29-ից լոյս 30-ը սեպտեմբերի, խնդրում են շնորհ բերել յուղարկաւորութեան ամսիս 4-ին, առաւօտեան ժամի 10-ին, հանգուցեալի սեփական տնից, Գանովսկայա փողոցում, Վանքի մայր-եկեղեցին, իսկ այնտեղից Խօջիվանքի գերեզմանատունը:

Ամբիծքը հոկտեմբերի 2-ին և 3-ին, երեկոյեան 6 ժամին: 1—2

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ

Գիւղական համայնական խնդիրներ.—ՆԵՐՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ. Մինչև երբ ասիացի պիտի մնանք. Նիկոլոզ Ալիխանօվսկու յոբելեանի տօնախմբութիւնը. Նամակ Բագուից. Նամակ Կիևից. Նամակ Ալէքսանդրօպոլից. Նամակ խմբագրութեան. Նամակ խմբագրութեան. Ներքին լուրեր.—ԱՐՏԱՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ. Լուրեր Կ. Պոլսից. Գեսպան Նելիդօվի հեռանալը Կ. Պոլսից. Արտաքին լուրեր.—ՀԵՌԱԳԻՐՆԵՐ.—ԲՈՐՍԱ.—ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ.—ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ. Մելիքի աղջիկը:

ԳԻՒՂԱԿԱՆ ՀԱՄԱՅՆԱԿԱՆ ԽՆԴԻՐՔՆԵՐ

Գանձակի նահանգապետ գեներալ Կիրէեւ այս օրերս հրատարակեց մի շրջաբերական, ուղղած իր նահանգի ազգաբնակութեան, որը սկսվում է այսպէս.

«Գիւղական շատ հասարակութիւններ դիմում են և խնդրում, որ կառավարութիւնն իրանց օգնէ՝ հարկերը ներելով, յետաձգելով, կամ դրամական նպաստներ տալով գիւղական կարիքների համար: Միաժամանակ նոյնպիսի խնդիրքներով դիմում են և այնպիսի գիւղական հասարակութիւններ, որոնց մէջ չեն նկատվում առանձին կարօտութիւն և այնպիսի դժբախտ դէպքեր, որոնք վատացրած լինէին գիւղացիների տնտեսական վիճակը և քայքայած նրանց բարեկեցութիւնը: Մեծ մասամբ այդ խնդիրքները լինում են անհիմն և այդպիսի խնդիրքներ ներկայացնելը բացատրվում է նրանով, որ նահանգի գիւղական հասարակութիւնը վարժվել է կառավարչական օգնութիւն մուրալ իր կարիքների համար, առանց հոգ տանելու լրացնել այդ կարիքները գիւղատնտեսական և այլ աշխատանքներով:»

Հիմնվելով այդ երևոյթի վրա՝

«Նահանգապետը հնարաւոր չէ համարում միջնորդել բարձրագոյն կառավարութեան առաջ՝ գոհացնելու իրան յանձնված նահանգի ժողովրդի խնդիրքները և առաջարկում է գաւառապետներին գիւղական ժողովների միջոցով յայտնել բնակիչներին, որ սրանից յետոյ այս կամ այն կառավարչական նպաստների վերաբերեալ նրանց բոլոր խնդիրքները պիտի մերժվին:»

Մենք միանգամայն համակրում ենք շրջաբերականի վերջին խօսքերին, որոնցով նահանգի գլխաւորը առաջարկում է գիւղական ազգաբնակութեան „ջանասէր գիւղական աշխատանքով և այլ կողմնակի վաստակներով“ կարգի բերել իր տնտեսական վիճակը և մի և նոյն ժամանակ վճարել պետական տուրքերը, և կարծում ենք, որ եթէ իշխանութեան ներկայացուցչի այդ մտքերը ժողովրդին մատչելի լեզուով և հասկանալի ձևով տարածվին նահանգի գիւղական ազգաբնակութեան մէջ, նրանք ապարդիւն չեն մնայ:

Սակայն դրա հետ միասին մեզ թւում է, որ շրջաբերականի այն կէտը, որտեղ ասված է թէ „սրանից յետոյ գիւղական ժողովուրդների բոլոր խնդիրքները կառավարչական նպաստների վերաբերմամբ՝ պիտի մերժվին“, շատ թիւրիմացութիւնների պատճառ կարող է լինել: Շրջաբերականով գաւառապետներին է յանձնված, իրանց ստորադրեալ օրգանների, ուրեմն պրիստավների միջոցով յայտնել ժողովրդին այդ որոշումը, որոնք և մի և նոյն ժամանակ պիտի լինեն այն միջնորդը, որոնց ձեռքով գիւղական ազգաբնակութիւնը իր կարիքները պիտի հասցնէ նահանգապետի գիտութեան: Արդ, ինչ կարող է պատահել. այն՝ որ գաւառապետը, և աւելի յաճախ մի պրիստավ, բառացի հասկանալով շրջաբերականը, երբէք և ոչ մի դէպքում յանձն չի առնի գիւղական այս և այն համայնքի խնդիրքը հասցնելու իրանից բարձր իշխանութեան, և նոյն իսկ թոյլ էլ չի տայ, որ ժողովուրդը մի այդպիսի խնդիրք պատրաստի:

Ճիշդ է, շատ անգամ գիւղացիները անհիմն դիմումներ են անում, ինչպէս նկատում է շրջաբերականը, յաճախ չինական միրգանների դրդմամբ գիւղացիները փորձում են յետաձգել պետական հարկի վճարումը, խնդիրքներ են ներկայացնում կառավարութեան նկարագրելով իրանց վիճակը ծայրահեղ, իրականութեան հակասող գոյներով,—բայց այդ դեռ չէ նշանակում, որ ամեն մի խնդիրք՝ ներկայացրած գիւղական ժողովրդի կողմից՝ անպատճառ կը լինի անհիմն և շինծու, մինչդեռ շատ լաւ յայտնի է, որ Անդրկովկասում անպակաս են հեղեղները, կարկուտը, երաշտը, զանազան հիւանդութիւններ երկրագործական բոյսերի վրա, որոնք և անսպասելի կերպով կարող են մի ամբողջ ժողովուրդ անտանելի պայմանների մէջ դնել, թողնել նրան առանց հացի և ապրուստի...

Մենք երկիւղ ենք կրում, որ ստորին պաշտօնեաները, գաւառապետները, պրիստավները, գաւառական վարչութեան զանազան պաշտօնեաները, չը կամենալով որ և է գլխացաւանք պատճառել իրանց, կօգտվեն նահանգապետի շրջաբերականից տառացի կերպով և անհիմն, անտեղի խնդիրքների հետ միասին չեն ընդունի և ընթացք չեն տայ նոյն իսկ արդար, հիմնաւոր և կարևոր խնդիրքներին, և այդպիսով կը թողցնեն բարձր իշխանութիւնից ժողովրդի իսկական վիճակը, մինչդեռ իշխանութեանը անհրաժեշտ է տեղեակ լինել ժողովրդի կարիքներին և ցաւերին: Ահա այդ պատճառով, անհրաժեշտ է, որ զանազանութիւն դրվի գիւղական համայնքների խնդիրքների մէջ, և անարդար դիմումների հետ միասին զոհ չը գնան այն արդար դիմումները, որոնցից շատ անգամ կախված է լինում մի ամբողջ գիւղի վիճակը:

ՆԵՐՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ՄԻՆՉԵՒ ԵՐԲ ԱՍԻԱՑԻ ՊԻՏԻ ՄՆԱՆՔ

1892 թւին, կաթողիկոսական ընտրութեան ժամանակ, երբ Գրիգոր Արծրունին դիմեց իր ընթերցողներին մի «բաց նամակով», բացարձակ յայտնելով, որ դնում է իր թեկնածութիւնը թեմական պատգամաւորի համար,—Թիֆլիսի հայ ինտելիգենցիայի շրջանում սկսվեց հին, ասիական փափսալը: Մարդիկ, որոնք վարժվել են ամեն բան կատարել գաղտնի կերպով, անկիւններում, փսփսոցներով, մի խօսքով ասիական կերպով, բառ չէին գտնում յայտնելու իրանց անբաւականութիւնը հանգուցեալ հրապարակախօսի այդ օրինակելի վարմունքի առիթով...

Այդ դէպքը յիշելու առիթ տուեց այս օրերս «Новое Обозрѣніе» լրագրում տպված մի «բաց նամակ», որով իշխան Գ. Թումանօվ դիմում է իր ընտրողներին քաղաքագլխի թեկնածութեան առիթով: Իշխան Թումանօվի այդ նամակը ոչ այլ ինչ է, եթէ ոչ կրկնութիւն նոյն եղանակի, որ գործ դրեց Գրիգոր Արծրունին, կամ աւելի լաւ է ասել՝ կրկնութիւն այն ընդունված ձևի, որ ամեն քաղաքակրթված գործադրվում է Եւրոպայում: Եւ մենք չենք հասկանում, թէ ինչ կայ այստեղ պախարակելի, անհամեստ կամ վնասակար, որ առիթ է տուել մեր ասիական ձևերի սիրահարներին այդքան վրդովվելու և ծաղրի առարկայ շինելու՝ թէ բաց նամակը և թէ նրա հեղինակին:

Այլ բան է, եթէ ասիական ձևերի սիրահար մարդիկ քննադատէին իշխան Թումանօվի «բաց նամակի» բովանդակութիւնը և ասէին, որ նամակը թոյլ է, վատ է խմբագրված, կամ այս ինչ կէտը սխալ է: Բայց ոչ. վրդովվում են ոչ թէ նամակի բովանդակութեամբ, այլ նրանով, որ գրված է այդպիսի բաց նամակ, տեսնելով դրա մէջ մի մարմնացած անհամեստութիւն, մի

ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ

ՄԵԼԻՔԻ ԱՂՋԻԿԸ

Նրա մէջ կատարվում էր մի զարմանալի փոփոխութիւն. չչկված գլուխը թեթևանում էր, այլ ևս մութ ու անորոշ չէին նրա հասկացած բաները: Նա հանգստանում էր: Թւում էր, թէ Փէրին զգում է այդ և հէնց դրա համար է, որ ձանձրանալ չը գիտէ: Նրա վրա մի առանձին ազդեցութիւն էր եկել. կարծես այստեղ, ուր սիրում էր նա միակ ապրել, ուր ջրերն ու ծերենները օր ու գիշեր խուլ պայքար են մղում իրանց մեղմ քրթմնջիւններով, այստեղ նրա սիրտը աւելի բղխալից, աւելի կրակոտ էր դառնում: Նա նայում էր իր գրկում հանգստացած փոքր երեխային և հասկանում էր, թէ ինչու է նրա քունն այնքան քաղցր. փոքրիկ դժբաղդն էլ ծծում է այս արտասուքների, այս հեծեծանքների զաւակն է... ամենալաւ քաղցրութիւնը ցաւերի աշխարհի համար...

Լուսինն անցաւ, կարծես նրան յանկարծ կլանեց մի սև վիշապ և ոչինչ հետք չը թողեց: Մութն է, աստղերն են այժմ, որ ճաճանչում են վերևում: Ծղրիդը դադարեցրել է իր երգը: Փէրին վեր է կենում, նստում է տանում երեխային: Նազլուն նրա հետ է:

—Ի՞նչ դառն յետոյ, հարցրեց պառաւը, երբ հեկեկանքները դադարեցին և նա խօսելու կարողութիւն ստացաւ:

Եւ Նազլուն սկսեց համարձակ ձայնով.

—Նոյն օրը տարան իմ մօրը և նշանածիս հօրը: Դատաստան պիտի լինէր. դրսում, կուլի մէջ, սպանվել էր մի թիւրք և դեռ մենք մեղապարտ էինք... Իբրև թէ խայտառակութիւն չէր, որ կատարվեց այդ գիշերը, այլ սարքած դաւադրութիւն... Մայրս ինձ ազատելու համար չէր վազել, օգնութեան կանչել, այլ ղինուորներին սպանել տալու համար... Եւ մեղաւորը մենք ենք... Օ՛, էլի լաց լինել եմ ուզում...

Հեկեկանքները խեղդեցին նրան: Փէրին շտապով վախթաթեց երեխային ինչ որ փալասների մէջ, որ պահում էր իրան յայտնի անկիւնում, նստեց: Լաց էր խնդրում աղջիկը և նա այս անգամ էլ չը մերժեց, նա մերժել չը գիտէր: Թանձր խաւարի մէջ նրանք չէին տեսնում միմեանց. Նազլուն չօչափելով գտաւ նրան, տարածվեց հողի վրա և այս անգամ գլուխը դրեց նրա ծնկանը: Այսպէս հեշտ էր արտասունք թափել...

Աստղերը ծանր առաջանում էին իրանց գիշերային ճանապարհին, զովութիւնը գնալով սաստկանում էր: Փէրին լռեց, բայց աղջիկը ընկած էր անշարժ: Նա քնել էր...

—Խեղճ... մի քանի անգամ շշնջաց պառաւը, բայց սիրտ չարաւ շարժել իր ծունկը, խանգարել այդ խոր քունը: Իսկ երբ քունը սկսեց նրան էլ յաղթահարել, այն ժամանակ նա ամենայն զգուշութեամբ վերցրեց այդ գլուխը, զգուշութեամբ դրեց իր կողքին, չոր հողի վրա, իսկ ինքը կուչ եկաւ երեխայի մօտ:

Բայց այս երեկոն միայն սկիզբն էր: Նազլուն սովորեց. ոչինչ չէր կարող հեռացնել նրան այն մխիթարութիւնից, որ տալիս էր այս քայքայված անակը: Եւ անակի մենաւոր բնակչուհին հակառակ չէր այդ այցելութիւններին: Նրանք սովորում էին միմեանց. երկու սրտերը ձորի գլխին միացնում էին ողբի երեկոները, որոնք դառն արտասուքներից յետոյ բերում էին անվրդով քուն: Նազլուն կամաց-կամաց խելքի էր գալիս: Ի՞նչն էր այդ հրաշքի պատճառը. արդեօք զովացնող արտասուքները, պառաւի մտերմութիւնը, խաղաղ քունը, թէ գետակի ձորը իր գիշերային սքանչելի համերգներով: Ցերեկները աղջիկը շարունակում էր թափառել կալերի մօտ, ծմակներում, ուր պտուղներ էր հաւաքում պառաւի և նրա երեխայի համար. բայց կատաղութեան բոցեղական բռնկումները այժմ համեմատաբար քիչ էին երևում և այժմ նրան աւելի յաճախ կարելի էր տեսնել գիւղում: Փէրին այնքան մտերմացել էր, որ կարողանում էր խօսեցնել նրան: Նոյն իսկ տիկոր Մարթան—փոքրիկ աղջիկը—չէր վախենում նրանից, մեկնում էր նրան իր փոքր ձեռքերը, իսկ մի անգամ մօտ. նրա գոգը և այնքան լաւ զգաց իրան այդտեղ, որ նայեց նրա դէմքին, մատով մի քանի անգամ հրեց նրա ծնօտը, միանգամից արտասանեց իր բոլոր իմացած բառերը և վերջը, հրճուանքի ծայրագոյն աստիճանին հասնելով, բաց արաւ իր աչքերն բերանը ու ծիծաղեց...

Առաւօտները, նախ քան միմեանցից բաժանվելը, Փէրին ու Նազլուն նստում էին անակի առաջ, այնտեղ, ուր առաջին երեկոն Նազլուն պատմեց իր ցաւը: Կաղնիների թանձր շուաքը երկարացնում էր հանգստութեան ժամերը: Բայց մի օր Փէրին սովորական ժամից էլ երկար նրստեց. շուաքը վերջանում էր, իսկ նա տեղից չէր շարժվում: Այդ օրը Մարթան մի հազուադէպ երևոյթ էր ներկայացնում: Նա բարձրացել էր աղբանոցի լանջի վրա և, երևի, զգալով որ երբէք այդքան բարձր չէր գնացել, մի շարք ուրախութիւններ էր կատարում. կանչում էր իր բարակ ու սուր ձայնով, խօսում ու վիճում էր մէկի հետ, որին երևակայում էր օդի մէջ կանգնած, թաւալվում էր փափուկ աղբի վրա և անդադար ծիծաղում էր: Տխուր ու անձայն ծիծաղով հետևում նրա ուրախութեան մանկական էր պառաւը, որին վաղուց հմայել էր այդ տեսարանը: Մարթան այդքան ուրախ և կայտառ... Մինչև այժմ գիտէր տատը, որ իր արհեստը թոյն է թափել և խեղճ երեխայի մէջ: Երբ ինքը նրստում էր սուգ կանչելու, Մարթան հեռանում էր, կարծես գիտէր, որ չէ կարելի խանգարել տատին: Նա չէր մօտենում ուրիշ երեխաներին, իսկ եթէ սրանք գնում էին նրա մօտ, բոլոր չանցած նա այնքան էր նեղվում, որ սկսում էր լաց լինել: Նա սիրում էր մենակութիւն, խաղում էր համրարար, առանց աղմուկի: Բայց այսօր նա բոլորովին փոխվել է: Միթէ պատճառը Նազլուն էր: Փէրին մի-մի նայում էր իր աչքեր նստած աղջկան, բայց չէր համարձակվում այդ բոլոր հարցը տալ նրան: Նազլուն լուռ էր, երեսը դարձրել էր դէպի ձորը:

Նրա աչքերի առաջ էլ կատարվում էր այս ձորի համար մի անսովոր բան: Ինչ որ տեղից վազվզում ձորը մտան երեք ողաներ: Թւում էր թէ նրանք խաղում էին, բայց շուտով յայտնի դարձաւ, որ նրանց մէջ սկսվել է կռիւ: Մէկը բաժանվեց և սկսեց փախչել, իսկ միւս երկուսը միացրանված էին նրա դէմ. և նախ քան փախչողը կարողացաւ մի քիչ հեռանալ, լախտի հարուածները թափվեցան նրա մէջքին: Անգութ

անտանելի ձև: Զարմանալի գլուխներ կան Թիֆլիսի ինտելիգենցիայի մէջ: Երբ նոյն բանը կատարվում է Եւրոպայում, որ և է եւրոպացի գործողի կամ գրողի ձեռքով, դա լաւ է և օրինակելի. բայց երբ այդ լաւը և օրինակելին կրկնում է Թիֆլիսի մի գործող, կամ մի տեղացի գրող, իսկոյն նոյն լաւ և օրինակելի միջոցը դառնում է անհամեստ, վնասակար, ծիծաղելի:

Ե՞րբ մենք պէտք է դադարենք ասիացի լինելուց, երբ պէտք է համոզվենք, որ ոչ միայն այդ տեսակ բացարձակ յայտարարութիւնը վատ չէ, այլ ամեն մի հասարակական գործող պարտաւոր է նոյն հրապարակական միջոցին դիմելու, փոխանակ անկիւններում փսփսալու: Մենք կատարելապէս համակրում ենք այդ միջոցին և ցանկանում ենք, որ թէ իշխան Թումանօվ, թէ կ. Ալիխանօվ, և թէ քաղաքագլխական միւս թեկնածուները հրապարակով յայտնէին, թէ ինչ են ուզում անել, և ինչ պիտի լինի իրանց պրոգրամը՝ քաղաքագլխի պաշտօնի համար: Այդ է պահանջում յարգանքը դէպի հասարակաց կարծիքը: «Պոլիտիկասութիւնը» և լռութիւնը խելօքութեան նշան չէ:

ՆԿԱՐԻՉ ԱՅՎԱԶՕՎՍԿՈՒ ՅՕԲԵԼԵԱՆԻ ՏՕՆԱԽՄԲՈՒԹԻՒՆԸ

Թէօդօսիայից Ռուսաց գործակալութեան հեռագիրը հաղորդում է նոյեմբերի 1-ից հետեւեալ մանրամասնութիւնները «Յովհաննէս Այվազօվսկու յօբելեանի հանդէսի մասին: Յօբելեանի նախընթաց օրը Այվազօվսկու ցանկութեամբ հոգեհանգիստ կատարվեց Նիկոլայ Պավլօվիչ կայսրի համար, որի թագաւորութեան ժամանակ սկսվեց յօբելեարի գեղարուեստական գործունէութիւնը: Քաղաքը զարդարված է դրօշակներով. բազմաթիւ են շնորհաւորութեան համար եկողները. հիւրանոցներում սենեակներ չը կան: Գեղարուեստների ակադեմիայից պատգամաւոր է եկած Սօկօլօվ, հարաւային ռուս նկարիչների կողմից—Էգիզ: Այսօր կէսօրին հանդէսը բացվեց դումայի վճռի ընթերցանութեամբ, որը վերաբերում է յօբելեարին պատուելու կերպին: Այդ վճիռը գրված է արծաթէ պալիտրի վրա: Ապա կարդացվեցին ուղերձներ՝ նահանգապետը—նահանգի կողմից, Սօկօլօվ—գեղարուեստների ակադեմիայի կողմից. այլ և ծովային վարչութեան և ժողովրդական լուսաւորութեան մինիստրութեան ներկայացուցիչները: Քաղաքագլուխը կարդաց Նորին Բարձրութիւն իշխանուհի Եվգինիա Մաքսիմիլիանօվնայի նամակը, որով ողջունում էր յօբելեարին նկարիչներին նպաստող ընկերութեան կողմից: Իշխան Բէհբութօվ ողջունեց յօբելեարին Պետերբուրգի հայ հասարակութեան անունից: Ապա շնորհաւորեցին տեղական պատգամաւորութիւնները հոգևորականութեան, ազնուականութեան, հայ հասարակութեան, զեմստվօի և դպրոցների կողմից: Ուղերձները մատուցվեցին թանգագին թղթակալների մէջ: Կարդացվեցին բազմաթիւ հեռագիրներ, որոնց թւում բարձրաստիճան անձինքներից:»

ՆԱՄԱԿ ԲԱԳՈՒԻՑ

Սեպտեմբերի 26-ին

Մեր չարաբաստ Աղքատանոցը դարձեալ խօսակցութեան նիւթ է դարձել: Այդ բարենպատակ հիմնարկութեան վիճակված է, կարծես, երբեք չը բարւոքվել, երբեք նպատակին չը ծառայել: Շատ խօսում, խորհրդակցում, ծրագիրներ են կազմում, բայց այնու ամենայնիւ «սայլը տեղից չէ շարժվում:» Եւ այսօր այդ բացարձակ շինութիւնը իր մի քանի տասնեակ բնակարաններով ոչ միայն ցանկալի ապաստան չէ ներկայացնում, այլ ուղղակի զզուանք է յարուցանում: Ոչ կարգ կայ, ոչ կանոն. ամեն մի քայլափոխում անկարգութիւն, կամայականութիւն ու անարդարութիւն: Կատարեալ անտէրութիւն է տիրապետում: Շրջեցէք ու դիտեցէք այդ բնակարանները. մի տեղ կը նկատէք համեմատաբար լաւ սարք ու կարգ, աղքատանոցի անուան նոյն իսկ անյարմար նիստ ու կաց, միւս տեղ անպայման մերկութիւն և չքաւորութիւն: Մի սենեակում կը տեսնէք բազմած 3—4 հոգի, նոյն մեծութեամբ մի ուրիշ սենեակում՝ 18—20 հոգի և այլն... Այդտեղ կան և իսկական գաղթականներ և գաղթականների անունով պտտող մուրացկաններ, և քիթ ու պռունգ փաթաթած կասկածելի շրջմոլիկներ: Այդ խառնիճաղանճ դրութիւնը վաղուց է, որ պահպանվում է: Դրա առաջն առնելու, գաղթականներին մուրացկաններից, իսկական չքաւորներին չքաւոր ձևացողներից ջոկելու, մի խօսքով, գործը կանոնաւորելու համար մի քանի անգամ հիմնական միջոցներ են ձեռնարկված, բայց իզուր: Այդ անյաջողութեան պատճառը, ինչպէս փորձերը ցոյց են տալիս, թաքնված է այն կարծիքի մէջ, որ մեր ժողովուրդը կազմել է այդպիսի հիմնարկութիւնների մասին: Բաւական է, որ «ազգային» է, այլ ևս ոչ իրաւունք, ոչ պատասխանատուութիւն չէ նշմարվում, բացակայում է դիսցիպլինան: Ամեն մէկը իրաւունք է համարում վարվել այնպէս, ինչպէս ինքն է կամենում: Ամեն մէկը նայում է գործի վրա, որպէս իր սեփականութիւն: Կամայականութեան սահման չը կայ:

Մեր աղքատանոցը մինչև այժմ կառավարվել է այդ տեսակ կամայականութիւններով, որոնք շարունակվում են տեղի ունենալ, տարաբաղդաբար, և ներկայումս. մի քանի տարի առաջ՝ նախկին թեմական առաջնորդ Սմբատեան արքեպիսկոպոսի նախագահութեամբ, ծխականների բազմամարդ մի ժողով ընտրեց աղքատանոցի համար երիտասարդ և ինտելիգենտ հոգաբարձութիւն, որը ժողովարարութեան դիմելով հանդերձ՝ մշակեց ծրագիր գործի կանոնաւորութեան համար. սակայն գործի հէնց սկզբում տեղի ունեցան կամայականութիւններ... Հին հոգաբարձուներից ոմանք, որոնց ընտրվելու ոչ սկիզբն է յայտնի և ոչ վախճանը, ոչ միայն չուզեցին ծխականների իրաւունքը յարգել, ոչ միայն ճանաչել չուզեցին նորընտիր հոգաբարձուներին և հաշիւ չը տուին, այլ և շարունակեցին կարգադրութիւններ անել, կողմնակի կերպով ընդդիմադրել և այլն: Նոյն իսկ մօտիկ անցեալում, երբ յանձնաժողով ընտրվեց գաղթականների համար խնամք տանելու, դարձեալ նոյն տեսակ արգելքների հանդիպեց: Յանձնաժողովը չը կարողացաւ գաղթականներին բաժանել բախտախնդիրներից, չը կարողացաւ կարգ մտցնել, վաղուց այդտեղ բուն դրած անբարոյականներին դուրս վռնդել, իրանց լայնեղ տեղեր զրկել և այլն: Հէնց որ վճիռ էր կայանում այս կամ այն անձնաւորութեան ճանապարհ դնելու աղքատանոցից կամ իր անբարոյականութեան կամ իր, համեմատաբար, ապահովութեան համար, իսկոյն և եթ ծագում էին անբաւականութիւններ, հազար մի բամբասանքներ: «Այս ինչ ազան մեզ ասել է, որ ոչ ոք իրաւունք չունի մեզ այստեղից ճանապարհ դնելու, ազգի փողով շինված է մեզ համար և այլն...»:

Վերջերում այդ լեզուով խօսել սկսեցին և գաղթականներից մի քանիսը: Յանձնաժողովը, ինչպէս յայտնի է, եռանդով սկսեց ղեկավարել գործը սկզբում. նա տուեց անկողին, ուղարկեց բաղնիք, նոր հագուստեղէն բաժանեց, սեղան սարքեց, ամեն օր, համարեա, թէյ տուեց, կերակրեց և աշխատանքի ընդունակ տղամարդկանց համար համապատասխան պաշտօններ ձեռք բերեց: Բայց, տարաբաղդաբար, իր նպատակին չը հասաւ: Գաղթականներից շատերը, չը նայած այդ բոլոր յարմարութիւններին, դարձեալ մուրացկանութեան դիմեցին՝ սկսեցին շրջել փողոցէ փողոց, տնէ տուն ձեռք մեկնել և ողորմութիւն խնդրել: Ժողովուրդը չէր կարող անտարբեր մնալ, չը կարեկցել. տեսարանը, մանաւանդ սկզբներում, սրտաճմլիկ էր. ամեն կողմից առատաձեռն ողորմութիւն սկսեցին տալ նրանց: Այդ հանգամանքը ոգևորեց աղքատանոցի բոլոր բնակիչներին: Ամենքը «խայտառակի» ենք տալով՝ սկսեցին իսկական գաղթականների անունը հարստահարել, առաւօտից մինչև երեկոյ շրջել և մուրալ: Տղամարդկանցից շատերը նոյնպէս գերադասեցին ձրիակերութիւնը. վերադարձան Բալախանիից և Սև քաղաքից՝ պատճառաբանելով թէ դժուար է այնտեղ աշխատել, կեղտոտ է, նաւթի հոտին չենք դիմանում և այլն և այլն: Մի կողմից մուրացկանութեան դիմելը և գերադասելը, միւս կողմից յանձնաժողովի կարգադրութիւններին չենթարկվելը հարկադրեցին յանձնաժողովի անդամներին թողնել ձեռնարկած գործը և բաւականանալ միմիայն դրամներ բաժանելով եկեղեցու երեցփոխի կամ Մարդասիրական ընկերութեան խորհրդի ձեռքով, որ և կատարված է մինչև օրս, ինչպէս լսում ենք, բաւական անկանոն կերպով: Սակայն այդ բոլորը, ի հարկէ, իրաւունք չէ տալիս մոռացութեան տալու խնդիրը, քանի որ մօտ 200 այր և կին, տղայ ու աղջիկ, մեծ ու փոքր գլխած, տարբերիկ առաւօտից մինչև երեկոյ վխտում են փողոցներում և ողորմութիւն խնդրում՝ սկսած տներից, դրասենեակներից մինչև յետին գինետները, գարեջրատները... Մարդասիրական ընկերութեան խորհրդի նախաձեռնութեամբ նիստեր են տեղի ունենում աւելի գործնական և նպատակայարմար միջոցներ ձեռնարկելու համար: Առաջարկվում են զանազան ծրագիրներ: Ի միջի այլոց տիկիններից և օրիորդներից կազմված մի խումբ, որը դեռ անցեալ տարվանից մօտ 1000—1500 րուբլի գումար ունի ժողոված, առաջարկում է նոյն իսկ Աղքատանոցում հիմնել լուացարան (прачешная) և պատուէրներով լուացք անել տալ՝ աշխատանքը ամբողջովին բաժանելով իրանց բանուորներին: Մեր կարծիքով, նպատակայարմար գործ է, եթէ կարգին տանվի: Այդ աշխատանքը ձեռնարկածին պէս՝ ի հարկէ զուգընթացաբար՝ տեղի կունենան ուրիշ ձեռնարկութիւններ այդ թշուառների նիւթական ու մտաւոր կեանքը կանոնաւորելու նպատակով:

Ն. Գաւթեան

ՆԱՄԱԿ ԿԻԵՎԻՑ

Սեպտեմբերի 10-ին

Կիևի ցուցահանդէսը

Հեռաւորից արդէն «Մշակի» ընթերցողներին յայտնի է, որ Կիևում բացված է գիւղատնտեսական և արդիւնաբերական ցուցահանդէս, գլխաւորապէս հարաւ-արևմտեան շրջանի կուլտուրական աստիճանը ցոյց տալու համար: Տեսած չը լինելով 1896 թւի համառուսական ցուցահանդէսը Նիժնիում, չեմ կարող Կիևի ցուցահանդէսի համեմատական արժէքը որոշել, սակայն չեմ էլ կարող լռութեան մատնել այն, ինչ որ ասում են երկու ցուցահանդէսներ տեսնողները: «Ով չէ տեսել Նիժնիի համառուսական ցուցահանդէսը, նա կարող է վստահ ասել, որ Կիևի ցուցահանդէսը հեռու չէ համառուսական կոչվելուց:» Եթէ աչքի առաջ ունենանք նիւթական նպաստաւոր այն պայմանները, որոնց մէջ գտնվում էր Նիժնիի ցուցահանդէսը, շնորհիւ կառավարութեան եռանդուն աջակցութեան և Կիևի ցուցահանդէսի նիւթական սուղ միջոցները, որովհետև միմիայն քաղաքն է նիւթական ծանրութիւնը կրում, առանց տատանվելու կարելի է ասել, որ Կիևի ցուցահանդէսը անհամեմատ սպասածից բարձր է: Պետութեան մի բարձրաստիճան պաշտօնեայ, նախապէս ծանօթանալով ցուցահանդէսի ծրագրին, ասել էր, որ «քաղաքը այդպիսի մի համարձակ քայլ է անում, քանի որ ոչ մի տեղից օժանդակութիւն ստանալու չէ, և՛ անկասկած ֆիասկօ կը կրէ». Ենթադրենք որ պաշտօնեայի այդ գուշակութիւնը իրականանայ,—չը պէտք է զարմանանք, որովհետև իսկ որ քաղաքը ոյժից վեր բան է սկսել:

Ցուցահանդէսի համար մի այնպիսի գեղանկար տեղ են ընտրել, որ տեսարանի գեղեցկութիւնը մարդուն դէպի ցուցահանդէսն է քաշում, ինչպէս մագնիս: Երևակայեցէք մի բարձր սարի

էին այդ հարուածները. փախչողը, չը նայած որ չաղ էր ու դանդաղաշարժ, մի յուսահատական թռիչք գործեց և անցաւ գետակի վրայով: Բայց երբ տեսաւ որ ջուրն էլ չը կանգնեցրեց հալածողներին, հաւաքեց իր վերջին ոյժերը և սարսափահար վազեց ուղիղ դէպի աղբանոցը: Ուրիշ ճանապարհ չէր գտնում. մինչև անգամ չը նկատեց երկու կանանց, որոնք կարող էին իր պաշտպանը լինել: Գլուխ վերցրած՝ նա սկսեց վազել դէպի բարձր: Կարմրած դէմքի վրա նկատվում էր սարսափելի զայրոյթ. բարկութիւնից նա կծոտում էր իր շրթունքները, հազիւ էր պահում լացը:

Հալածողները կանգ առան ձորի գլխին. այժմ նրանք և՛ ծիծաղում էին, և փախցնում էին իրանց աղաղակներով:

—Եանից մէլիքի որդուն է նման, ասաց փէրին.—կարծես նա ինքն է, Շահնազարը:

Նաղլուն համարեա չը լսեց այդ խօսքերը: Նրան յափշտակել էին փախչողի տանջանքները: Խեղճ տղայ. ամեն չարչարանք յանձն էր առնում, միայն թէ կարողանայ շուտ բարձրանալ աղբանոցի գլուխը և ազատվել: Քրտինքը ծլլում էր նրա դէմքից, ծնկները ծալվում էին, իսկ աղբանոցի փխրուն լանջերը չէին թոյլ տալիս, որ ազատ փախչէ. նրա ոտները սահում էին, յետ ու յետ էին գնում: Այդ ժամանակ նա գործի դրեց իր ձեռքերն էլ, չորեքթաթ տալով բարձրացաւ: Որքան վախկոտ էր...

Այդ տանջանքների մէջ նա տեսաւ Մարթային և կանգ առաւ: Երեխան չէր էլ նկատում անծանօթ աղային, այնքան յափշտակված էր իր երևակայական ախոյեանով, որի հետ շարունակ վիճում էր:

—Նա է... Շահնազարն է. հաստատապէս ասաց փէրին:

—Խեղճ, բացականչեց Նաղլուն.—տես ինչպէս է ուզում ձեռքը մէջքին քսել, երևի ցաւում են ծեծած տեղերը...

Ենթադրութիւնը ճիշդ էր. Շահնազարը շփում էր իր թիկունքը, որ ջարդվածի նման էր. ցաւը սաստկացաւ և նա սկսեց խուլ կերպով տնքալ:

—Խեղճ, նորից արտասանեց Նաղլուն:

Բայց «խեղճը» մի սարսափելի բան արաւ: Յանկարծ հեռացրեց ձեռքը ցաւեցնող տեղերից և ոտնալով յարձակվեց Մարթայի վրա: Մի ակնթարթում բռնեց նրա մազերից և ցած գլորեց նրան: Միայն մի սրտապատառ ճիչ կարողացաւ արձակել Մարթան և գլխի վրա ցած գնաց:

Փէրին խայթվածի նման վեր թռաւ, բայց սարսափը իսկոյն կաշկանդել էր նրա լեզուն ու ոտները: Ձեռքերը տարածեց օդի մէջ, կարծես ուզում էր հեռուից գրկել գլորվող երեխային:

—Մարթա... Մար... գոռաց նա սարսափելի ձայնով և ձեռքերով խփեց իր գլխին:

Այդպէս չէր Նաղլուն: Սակայն որքան և արագ վազեց նա, դարձեալ չը կարողացաւ օգնել. երեխան գլորվեց մի քարի և ապա, մորթած հաւի պէս, ընկաւ բարձրահասակ բոյսերի մէջ: Նրան վերցրեց Նաղլուն, և առաջին բանը, որ ընկաւ նրա աչքին, արիւնն էր, որ հոսում էր խճճված մազերի միջից: Մի ցուրտ դողդողանք վազեց նրա միջով... Նա կատաղեց: Իսկ փէրին հազիւ կարողացաւ երկու քայլ փոխել, խլեց երեխային նրա ձեռքերից ու սեղմեց իր կրծքին... Մահվան խեղճ երդիկը գլուխ էր կորցրել. նա էլ այժմ չը գիտէր թէ ինչ անէ, ինչպէս չը գիտէին հարիւրաւոր մայրեր և տատեր, որոնց ինքն էր խրատում, հանգստացնում, մխիթարում...

Իսկ Շահնազարը: Զարմանալի էր. մինչդեռ նրան հալածողները, տեսնելով երեխայի ցած ընկնելը, փախան ձորը մտան, նա կանգնած էր իր տեղը և անշարժ դիտում էր իր կատարած չարագործութիւնը: Կարծես մոռացել էր մէջքի ցաւերը, կարծես կիսամեռ երեխան բաւականութիւն էր պատճառում նրան:

—Մեռնում է, ճչաց փէրին և մի քանի անգամ կանչեց Նաղլուին:

Բայց աղջիկը փախաւ, չուզեց տեսնել թէ ինչպէս են մեռնում. փախաւ դէպի բարձր, դէպի այնտեղ, ուր կանգնած էր Շահնազարը: Չարագործը նոր հասկացաւ Նաղլուի դիտաւորութիւնը, փորձեց փախչել, բայց վախը բոլորովին կաշկանդեց նրան և մի ակնթարթում նա աղջկայ ձեռքին էր: Առաջին վայրկեանում Նաղլուն ոչինչ չարաւ, միայն սկսեց դէպի ցած քարշ տալ նրան:

—Թո՛ղ, գոռում էր բռնվածը մի կատաղի ձայնով, որ ցոյց էր տալիս թէ որքան յանդուգն է նա:

Եւ երբ տեսաւ որ ուշադրութիւն չեն դարձնում գոռոցների վրա, սկսեց սարսափելի հայհոյանքներ թափել: Սովորաբար նա այս զէնքով էր փախուստ դարձնում խեղճ, աղքատ կանանց, երբ կամենում էր ցոյց տալ նրանց իր քաջութիւնը: Բայց այս անգամ այս միջոցն էլ չօգնեց: Ընդհակառակն, Նաղլուն յետ դարձաւ և, բռնելով նրա ականջը, խորին զզուանքով քաշեց:

—Այս դու արիր, փչացած, ասաց նա, ցոյց տալով երեխային: Եւ աւելացրեց.

—Եթէ Մարթան մեռնի, դու այստեղից կենդանի չես հեռանայ:

—Շատ լաւ արիր, բղաւեց Շահնազարը լացողի ձայնով—հապա ինչու էին ինձ հալածում... Ես կրակ էի ընկել և իմ վրէժը հանեցի դրանից...

Չարագործութեան նպատակը սարսուռ ազդեց Նաղլուին. և մի լաւ ապտակ իջեցնելով նրա կարմրած ու լիքը դէմքին, աղջիկը փչչաց միմեանց սեղմած ատամների միջով.

—Զզուելի լակոտ... Ես քեզ կը խեղդեմ, եթէ երեխան...

Սարսափելի էին նրա աչքերը. կատաղութիւնից կապտած շրթունքները կծկվում էին: Շահնազարը վախեց և առաջ դրեց իր վերջին զէնքը:

—Թող ինձ, ես մէլիքի տղան եմ, ասաց նա հպարտութեամբ:

Դա աւելի վատ յանցանք էր: Նաղլուն նորից խփեց նրան և աւելի անգթաբար քարշ տուեց իր ետևից:

—Գիտեմ, միամիտ եղիր, խօսեց նա դողալով.—և եթէ քո հայրը մէլիքից վեր աստիճան էլ բարձր լինի, դու իմ ձեռքից չես պրծնի...

Այդ խօսքերից յետոյ մէլիքի տղան սկսեց լաց լինել:—Լաց եղաւ և Մարթան: Ի՞նչպէս էր փէրին հասկացել, որ ջուր պէտք է սրսկել: Հէնց առաջին անգամից ջուրը հրաշք գործեց: Երեխան բաց արաւ աչքերը, սկսեց դողալ:—Բաղդը օգնում էր Շահնազարին: Բայց այդ միջոցին ձորից դուրս եկան նրան հալածողները և խնդրեցին որ չարագործի դատաստանը իրանց յանձնեն:

—Մենք կիմանանք, ասաց մէկը, դա միշտ այդպէս է:

—Վախկոտ, գոչեց միւսը խորին արհամարհանքով:

(Կը շարունակվի)

կուրծք, զարդարված զանազան մեծ և փոքր, գեղեցիկ պավիլիօններով, էլէկտրական լոյսի մէջ թաղված. մարդ մի րոպէ կարծում է թէ դա մի գեղարուեստական նկար է և ոչ իրական պատկեր: Միայն երբ մօտենում էք պավիլիօններին և ներս էք մտնում—համոզվում էք, որ դա կենդանի մարդու ձեռքի արդասիք է: Աննկարագրելի հրաշալի տեսարան է բացվում ձեր առաջ, երբ երեկոյեան դէմ բարձրանում էք ցուցահանդէսի ամենաբարձր պավիլիօնները. նայում էք քաղաքին և տեսնում անհամար տներ թաղված ծառաստաններում, և այդ բոլոր շինութիւնների մէջ «գիտութեան չաեմարանի», Կիեւլի համալսարանի հսկայ փառահեղ շինութիւնը, որը ծածկում է նոյն իսկ ս. Վլադիմիրի ահագին մայր տաճարը, իր ոսկեզօծ գմբէթներով: Տեսարանը աւելի գեղեցկանում է, երբ գիշերային խաւարը պատում է քաղաքը և արեգակի լոյսին փոխարինում է ելէկտրական ու գազային լուսաւորութիւնը—գիշերային խաւարի դէմ մարտնչող ոյժերը: Կանգնած վերևում դուք ձեզ այդ րոպէին զգում էք ամենահզօր՝ կարծես ամբողջ քաղաքը ձեր ոտքի տակն է ընկած և գթութիւն է հայցում: Դուք տարածում էք ձեր ձեռները և՛ նայած տրամադրութեան՝ կամ կօրհնէք ներքևի խուռն կեանքը, որպէս երբեմն անում էր Լերմոնտօվի ստեղծած «պահապան հրեշտակը» և կամ անիծում էք ամբողջ աշխարհը, որպէս անում էր նրա «Դէվը», սակայն դուք անմիջապէս սթափվում էք այդ ցնորքից, երբ հնչում է երաժիշտների քաղցր նուագը և դուք վերջնականապէս համոզվում էք, որ դուք էլ այն հազարաւոր արարածներից մէկն էք, որոնք ձեր աչքի առաջ մնցուգարձ են անում, դիտում են այս ու այն պավիլիօնը և աշխատում են, որքան կարելի է, շատ և լաւ տեսնել, և ցուցահանդէսից մի որ և է մտաւոր պաշար աւելացնել իրանց ունեցածի վրա:

Հետևեալ նամակում կաշխատեմ ընթերցողներին ծանօթացնել ցուցահանդէսի էկսպօնատների հետ:

Նուէ

ՆԱՄԱԿ ԱԼԷՔՍԱՆԴՐՕՊՕԼԻՑ

Սեպտեմբերի 23-ին

Ուրախութեամբ կարդացինք «Մշակի» № 110-ի մէջ «Թիֆլիսի հայ-կաթօլիկների եկեղեցական հարցը» վերնագրով յօդուածը, որտեղ յօդուածագիրը դառնութեամբ նկարագրելով Թիֆլիսի հայ-կաթօլիկների անտարբերութիւնը դէպի իրանց եկեղեցական իրաւունքները, ակնարկում է նաև այն միտակար դրութեան վրա, թէ Կովկասի միւս հայ-կաթօլիկներն էլ անտարբեր են դէպի Թիֆլիսի հայ-կաթօլիկների եկեղեցական հարցը: Այդ առիթով պարտք ենք համարում յիշել, որ այդ մեղադրանքից մի փոքր մասը կարող են համարվել զուրկ Ալէքսանդրօպօլի հայ-կաթօլիկները, որոնք միշտ ջերմ ցանկութիւն են ունեցել օգտակար և նպաստող լինել բոլոր հայ-կաթօլիկների գործին և մանաւանդ կարեկից սրտով են վերաբերվել դէպի Թիֆլիսի հայ-կաթօլիկները: Ալէքսանդրօպօլի գաւառի հայ-կաթօլիկներն էին, որոնք իրանց առաջնորդ հանգուցեալ Ալէքսանդր վարդապետ Արարատեանի ձեռքով ու աշխատութեամբ 1886 թվին կազմեցին և ստորագրել տուին նաև միւս վիճակներում այն հ ա ն ր ա գ ի ր խնդիրը, որով խնդրում էին տեղափոխել Ախալցխայի հայ-կաթօլիկների հոգևոր կառավարութիւնը Թիֆլիս, վերակազմել հոգևոր վարչութիւնը, և բանալ հոգևոր դպրոց բոլոր հայ-կաթօլիկների համար Թիֆլիսում, որից գլխաւորապէս օգտվելու էին Թիֆլիսի հայ-կաթօլիկները: Այդ խնդրագրի հետևանքը եղաւ՝ 1893 թվի մայիսի 14-ի Բարձրագոյն հրամանը, որի զօրութեամբ պէտք է բացվի Թիֆլիսի մէջ հայ-կաթօլիկների հոգևոր կառավարութիւնը և հիմնվի հոգևոր դպրոցը: Եւ եթէ այդ որոշումը մինչև այժմ չէ իրականացել, այդ գործի մէջ էլ մեղաւոր են նոյն իսկ Թիֆլիսի հայ-կաթօլիկները, որոնք կարծէք թէ անզգայացել են լատին հոգևորականների ազդեցութեան տակ, որոնց նպատակն է եղել բութ գործիք շինել և տեսնել հայ-կաթօլիկների նախնական իրաւունքների հետզհետէ ջնջվելը:

Այժմ, երբ Ալէքսանդրօպօլի հարազատ՝ Գաբրիէլ վ. Նահապետեան հաստատված է Թիֆլիսի հայ-կաթօլիկների ծխական քահանայ, Թիֆլիսի հայ-կաթօլիկները պէտք է սիրով միանան իրանց նոր քահանայի հետ և աշխատեն բարեկարգել իրանց դրութիւնը: Աշխատել և օրինական ճանապարհով պահանջել իրանց արդար իրաւունքի վերականգնումը,—ահա Թիֆլիսի հայ-կաթօլիկների ներկայ նպատակը: Իսկ գաւառը միշտ օգնող է և նպաստող: Ի դէպ, պէտք է յիշենք, որ մօտ օրերս, Ալէքսանդրօպօլի հայ-կաթօլիկները, առաջնորդի ձեռքով, նորից խնդիրք ներկայացրին Կովկասի կառավարչապետին, խնդրելով իրականացնել Բարձրագոյն հրամանը:

Պետրոս Բէբուրեան

ՆԱՄԱԿ ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԵԱՆ

Վլադիկավկազ, սեպտեմբերի 29-ին

Մասիսի ստորոտներում մեռնող Շօէբէրգ, որի մասին «Մշակի» 112 և 113 համարներում գրված էր՝ ֆրանսիացի գէօլօգ չէ: Դա այստեղացի մի գեղաւաճառ էր, ազգով գերմանացի, այստեղ ծնված և այստեղ էլ ամուսնացած ռուս աղջկայ հետ: Գէօլօգները այստեղով անցնելիս պ. Շօէբէրգն էլ ընկերացաւ նրանց հետ, իբրև տուրիստ, և գնաց Մասիսի վրա բարձրանալու, որտեղ և զոհվեց:

Բ. Խ.

ՆԱՄԱԿ ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԵԱՆ

Վաղարշապատ, սեպտեմբերի 27-ին

Վստահանում եմ մի րոպէ ձեր բարի ուշադրութիւնը հրաւիրել Վարդան Աբովեանի որդերի, Խ ա չ ա տ ո ւ ր Ա բ ո վ ե ա ն ի թոռների վրա, որոնք թւով հինգ, երեք տղայ և երկու աղջիկ, մնացել են իմ խնամքին, որոնց վրա և ես, նրանց մայրը, օրէնքով նշանակված եմ խնամակալ:

Տարածված է, թէ նրանք արդէն ապահոված են նիւթական կողմից: Երանի թէ բոլորովին այդպէս լինէր: Նրանցից մէկը, մեծը՝ Կոստանդին Աբովեան, պ. Ա. Մանթաշեանի հաշւով ուսման է ուղարկված Եւրոպա, և երկրորդը, Վիկտորիա Աբովեան, ուսանում է անվարձ Երևանի օրիորդական պրօգիմնազիայում, և մի բարի տիկնոջ մօտ ընդունված է՝ ապրելու համար: Սակայն թէ առաջինի և թէ մանաւանդ երկրորդի համար կան պիտոյքներ դասագրքերի, զգեստների և այլն, որ ես պիտի հոգամ, իսկ միւս երեքը դեռ բոլորովին իմ ձեռքի տակն են և պիտի ապրեն այնպէս, ինչպէս որ բաղդը անօրինէ: Սրանցից վերջինը, աղջիկը, դեռ միայն երրորդ տարումն է:

Այդ ամեն պէտքերը հոգալու համար՝ ձեռքումս համարված միջոցները սրանք են. 1) տոկոս հանգանակված 3000 րուբլի գումարից, որին դեռ սպասում եմ. 2) թոշակ՝ տարեկան 300 րուբլի, Վեհափառ Կաթողիկոսի կամքով նշանակված, որի կարգադրութիւնը դեռ չը կայ. և 3) եկամուտ եղբ. Ժամհարեանների տպագրել տուած գրքերից: Թէ այս վերջին եկամտի վրա ինչ յոյս դնելու է, այդ ամենին յայտնի կը լինի: Սկզբում, զգացմունքների թարմութեան օրերում, մի բան ծախվեց. այնուհետև դեռ բան չեմ տեսել:

Ծովում վտանգվածը ձեռքը փրփուրին էլ կը ձգէ, ասել են: Ճիշդ այդ դրութեան երկիւղի մէջ, նոյն շարժումն անում եմ և ես: Ձեզ լաւ յայտնի է, որ Խաչատուր Աբովեանի յիշատակին արձան դնելու և նրա գրուածքները հրատարակելու անունով մի գումար կայ ժողոված, հանգանակութեամբ Թիֆլիսի հայոց մի լրագրի խմբագրի, պ. Սպանդարեանի ձեռքի տակ: Արդեօք նպատակայարմար և մանաւանդ պէտքիս նայած՝ աւելի կարևոր չէր համարվի, որ արձանը փոխարինվի անմահ Աբովեանի որբացած թոռների պահպանութեամբ, և՛ գրուածքների էլ արդէն լոյս տեսած լինելու պատճառով՝ յիշեալ գումարը գործադրվի անտէր մնացած Աբովեանների պէտքերի վրա: Ահա այդ խնդրի վրա վստահանում եմ դարձնել ձեր բարեմիտ ուշադրութիւնը, խնդրելով, եթէ արժան գտնէք, արծարծել նոյնը «Մշակի» մէջ:

Այրի Կատարինէ Աբովեան

ՆԵՐՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

Մեր թղթակիցը հաղորդում է մեզ Երևանից. «Պատրաստութիւններ են տեսնվում ընդունելու Կովկասի կառավարչապետ իշխան Գօլիցինին. Նրա համար պատրաստվում է «Գրանդ Օտել» հիւրանոցը: Իշխանը սպասվում է հոկտեմբերի 2-ին:»

—

Մամուլի գործերի գլխաւոր վարչութեան կառավարչի պաշտօնակատար Մ. Պ. Սօլօվիէվ սեպտեմբերի 23-ին արտասահման գնաց երկու ամիս արձակուրդ առնելով: Նրա պաշտօնը, «Рижск. Вѣст.» լրագրի խօսքով, ժամանակաւորապէս կը կատարի գլխաւոր վարչութեան խորհրդի անդամ Ա. Կաուէնին: Սեպտեմբերի 23-ին երկու ամսվայ արձակուրդով ճանապարհ ընկաւ դէպի Կովկաս մամուլի գործերի գլխաւոր վարչութեան խորհրդի անդամ Վ. Ս. Ադիկաեվսկի:

—

Մենք անցեալ անգամ հաղորդեցինք, որ Լազարեան ճեմարանի դիրեկտոր նշանակվում է Մոսկվայի համալսարանի պրօֆէսոր Վսեվօլօդ Միլլեր: «Русскія Вѣдомости» լրագիրը հետևեալ մանրամասնութիւնն է հաղորդում. Միլլեր ռուս յայտնի արևելագէտներից մէկն է, որ լաւ գիտէ մանաւանդ սանսկրիտ և իրանական լեզուները, մի քանի տարի ուսումնասիրել է Կովկասը, հրատարակել է մի շարք կարևոր աշխատութիւններ օս և հրէական—թաթ լեզուների մասին, նմանապէս և Կովկասի ազգագրութեան ու հնագիտութեան մասին:—Բացի դրանից նա մի շարք աշխատութիւններ ունի, որոնք վերաբերվում են ռուսաց ժողովրդական գրականութեան:

—

Թիֆլիսի քաղաքային դումայի սեպտեմբերի 29-ի նիստում վճռվեց մի կարևոր խնդիր, այն է ձիաքաշ երկաթուղու յետ գնելու խնդիրը: Ձիաքաշ երկաթուղին գտնվում է, ինչպէս յայտնի է, բելգիական ակցիօներական ընկերութեան ձեռքում, որը պայմանով իրաւունք ունի շարունակել իր գործը դարձեալ 32 տարի, եթէ քաղաքը յետ չը գնի ձիաքաշը: Քաղաքային դուման, աչքի առաջ ունենալով թէ քաղաքի շահերը և թէ ազգաբնակութեան կարիքները, վճռեց յետ գնել ձիաքաշ երկաթուղին: Դումայի վճիռը համարեա թէ միաձայն էր. դէմ էին միայն երեք ձայնաւոր: Դումայի որոշումով բելգիական ընկերութիւնը պէտք է յանձնի քաղաքային ձիաքաշ երկաթուղին 1898 թվի հոկտեմբերի 15-ին:

—

Լրագիրները հաղորդում են, որ գէօլօգ Ջօն Մըրրէյ Սև ծովով գնալու ժամանակ կատարեց մի քանի հետազօտութիւններ ծովի խորութեան, ջրի ջերմութեան և նրա բաղադրութեան վերաբերութեամբ: «Մեծ իշխանուհի Կսենիա» շոգենաւը, որով նա գնում էր ընկերակից գէօլօգների հետ, ունէր հետազօտութեան համար հարկաւոր յարմարութիւններ: Մի վերստ խորութեան մէջ ջուրը ունէր 9° Ցելսիի ջերմաչափով և պարունակում էր մի լիտրի մէջ 0,017 ծծմբաջրածին, որի ջուրը ստացել էր յատկանիշ ծանր հոտը: Վերցվեց ծովի յատակից հողի նմուշ երկու վերստ խորութիւնից, որ պէտք է հետազօտվի: Մըրրէյ յայտնի անձնաւորութիւն է. նա անգլիական նշանաւոր Չելլենջեր էկսպէդիցիայի գլխաւորն էր: Թիֆլիսում նա մի կարճ, բայց ոգևորված ճառ խօսեց այն ճաշին, որ տվեց գէօլօգների պատւին Թիֆլիսի քաղաքային դուման:

—

Վարշավայի լրագիրները հաղորդում են, որ Լեհաստանի միջնակարգ դպրոցների մանկավարժական խորհուրդները ստացան Վարշավայի ուսումնարանական շրջանի հոգաբարձուի կողմից առաջարկութիւն՝ մշակել ծրագիրներ լեհական լեզուն ուսանելու համար և ցոյց տալ յարմար դասագրքեր: Իսկ եթէ չը կան յարմար դասագրքեր, պէտք է մշակել ծրագիր նոր դասագրքեր կազմելու համար: Հոգաբարձուի պահանջը պիտի կատարվի ոչ ուշ քան հոկտեմբերի 15-ը:—Այժմ միջնակարգ դպրոցների մանկավարժական խորհուրդները զբաղված են այդ հարցով:

—

Մեզ հաղորդում են, որ Թիֆլիսում գտնվող հայ դերասանուհիների և դերասանների հետ պայման կապելու համար՝ Բագուի թատրօնական կօմիտէի կողմից Թիֆլիս պիտի գայ այդ կօմիտէի անդամ տիկին Եղիսաբէթ Սարգսեանց:

—

Մեզ ուղարկված է տպագրելու համար հետևեալը. «Սեպտեմբերի 28-ին, Թիֆլիս բերող ճանապարհին, Եալ-Դուջայ սարի վրա կողոպտում են մի խումբ չոլքաւնների: Չոլքաւնները ժամի 4-ին լինում են Ալգէթում, ուր նրանց ասում են, թէ պրիստավը իր կազակներով հէնց նոր գնաց Եալ-Դուջայ՝ այնտեղից աւազակներին հալածելու: Չոլքաւնները, յոյսը դրած պրիստավի վրա, առաջ են գնում. հէնց սարի գլխին պատահում են աւազակները, թւով 9 հոգի, բոլորն էլ զինւորված նոր սիստեմի հրացաններով: Կողոպտում են չոլքաւններին և տանում են մօտ 750 րուբլի փող, մի ձի ու մի քանի հրացան: Չոլքաւններից միայն մէկը հայ է լինում, Չարդախլու գիւղացի Մէլիք Դանիէլեանց, որից տանում են 164 րուբլի, մի ձի և հրացանը 50 փամփուշտով: Իրան էլ կամենում են սպանել ասելով. «Քանի ժամանակ է քեզ սպասում ենք, ինչի մեզ համար խարջլըղ չես ուղարկում, սովորել ես միշտ բերես ծախես ու փողը մաշինով փախցնես. հերիք չէ որ հայ ես, դեռ չոլքաւութիւն էլ ես անում...»: Սակայն իր ընկեր թուրք չոլքաւնների խնդիրքով «այս անգամ ներում են»: Չոլքաւններից քիչ առաջ կողոպտած են լինում մի քանի գիւղացի սայլապանների, որոնք ալիւր էին ծախել Թիֆլիս, ուխտաւորների և մի քանի ճանապարհորդների. տարել են պատրաստի փող և բաւական ոսկէ և արծաթէ զարդեր, ժամացոյցներ, գօտիներ, կանացի ճակատի քորոցներ, ապարանջաններ և այլն... իսկ երեկոյեան մթնով մտնում են Սղանլուխ գիւղը և տանում մի ձի և 60 րուբլի փող»:

—

ԵՐԵՒԱՆԻՑ մեզ գրում են. «Թեմական դպրոցի հոգաբարձուների հրաժարականը կաթողիկոսը չէ ընդունել. մինչև անգամ բերանացի, և ապա մէկին նամակով առաջարկել է հրաժարականը յետ վերցնել: Սակայն հոգաբարձուները մինչև այժմ էլ յետ չեն վերցրել: Եւ ինչ միտք ունի յետ վերցնելը, երբ լոկ անունով են լինելու հոգաբարձու, երբ պաշտօնակից—ընկերներից մէկը ամեն միջոցի կը դիմի դիցուք մի Քարամեանի տեսչութիւնը աջողեցնելու, մի ուրիշ ինտելիգենտ ընկերը կը դրժի իր երէկվայ խօսքը. իսկ նախագահը ընդունակ կը լինի հոգաբարձական վճիռների արձանագրութիւնը ծածկել»:

—

ՇԱՄԱԽՈՒՑ մեզ գրում են. «Սեպտեմբերի 26-ին զինուորական դատարանը վճռեց յայտնի աւազակապետ Հաթամ Իպրաշիւին կախաղան հանել: Այդ աւազակը իր չարագործութիւններով յայտնի է ամբողջ Շամախի գաւառին»:

—

ԳԱՆՁԱԿԻՑ մեզ գրում են. «Կրկին սկսվել է գաղթականների հոսանքը դէպի մեր քաղաքը. եկողները գլխաւորապէս Վանի նահանգից են, մօտ 20 տուն, 75 հոգուց բաղկացած, ամեն սեռի և հասակի: Հինգ-հինգ հոգի հայեր և զապիներ են, իսկ մնացածները նեստորականներ. գաղթականները տեղաւորվեցին առաջ եկեղեցու բակում գտնվող տղայոց դպրոցի շինութեան մէջ: Դրութիւնը վերին աստիճանի խղճալի է: Ցանկալի է շատ, որ իշխանութիւնը սրանց համար ձրի ճաշարան բաց անէր: Այստեղի գանձարանում, նահանգապետի տրամադրութեան տակ կայ գաղթականների համար 2,622 րուբլի»:

—

ԵՐԵՒԱՆԻՑ մեզ գրում են սեպտեմբերի 27-ից. «Չը գիտենք թէ երբ պիտի վերջ տրվի մեր քահանաների անխիղճ վարմունքին: Երէկ մեռաւ մի գաղթական հայ. չը նայած որ Բարեգործական ընկերութիւնը մի քանի րուբլի է յատկացրել թաղման, բայց չէ գտնվում մի քահանայ, որ կատարի այդ խեղճի թաղման ծէսը: Մեռելատէրը գանգատվում է, որ քանի քանի քահանայի դիմեցի, բայց բոլորն էլ մերժել են գալ և թաղել: Գաղթականի դիակը հէնց այժմ մնում է անթաղ: Միթէ ձեր մէջ, հոգևոր հայրեր, այնքան է գութը պակասել, որ զլանում էք մի քանի աղօթք ասել թշուառ գաղթականի անշնչացած դիակի վրա»:

—

ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳԻՑ հեռագրում են «Новое Обозрѣніе» լրագրին. «Մօսկվայի համալսարանի պրիվատ-դօցենտ Լևոն Մսերեանց այստեղի համալսարանում պաշտպանեց համեմատական լեզուագիտութեան մագիստրոսի աստիճանի դիսերտացիա: Երիտասարդ գիտնականը արժան գտնվեց այդ աստիճանին»:

—

ԳԱՆՁԱԿԻՑ մեզ գրում են. «Այգեկութը վերջացաւ. բերքը այս տարի կիսով չափ պակաս է, իսկ գինին յատկութեան կողմից ընտիր տեսակից է: Գնողներ դեռ ևս չը կան: Հացի գները վերջին օրերում զգալի կերպով բարձրացան: Ալիւրի պուդը, որ 3 ամիս առաջ վաճառվում էր 65—70 կ., ներկայումս 1 րուբլի 10—15 կ. է: Աղքատ և չքաւոր դասակարգի դրութիւնը միանգամայն անտանելի է:»

ԱՐՏԱՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ԼՈՒՐԵՐ Կ. ՊՕԼՍԻՑ

«Times» լրագրի թղթակիցը հաղորդում է Կ. Պօլսից, որ հայոց պատրիարքը մտադիր է ներկայացնել սուլթանին մի խնդրագիր, որ բաղկացած կը լինի հետևեալ հինգ կէտերից. 1) Օգնութիւն և հովանաւորութիւն հայ որբերին. 2) Բաժանել ուտելեղէններ գաւառական հայերին, որոնք ամենասարսափելի աղքատութեան են հասել. 3) Թոյլ տալ հայերին մի քաղաքից միւս քաղաքը գնալ. 4) Դադարեցնել Բօլգարիայում հայ փախստականների հալածանքը. 5) Արգելել թիւրք պաշտօնեաներին գաւառներում հայերին նեղելը: Պատրիարքարանի խորհուրդը, բացի դրանից, պատրաստում է մի յիշատակագիր, որ ոյժ է տալիս այս հինգ կէտերին. յիշատակագիրը կը ներկայացնվի սուլթանին և մի և նոյն ժամանակ նրան կը յայտնվի, որ եթէ նա հնարաւոր չը համարէ այս միջնորդութիւնը յարգել, պատրիարքը և խորհուրդը հրաժարական կը տան

ԴԵՍՊԱՆ ՆԵԼԻԴՕՎԻ ՀԵՌԱՆԱԼԸ Կ. ՊՕԼՍԻՑ

Ռուսաց դեսպան Նելիդօվի Կ. Պօլսից հեռանալու առիթով «Polit. Corresp.» լրագրին Կ. Պօլսից հաղորդում են սեպտեմբերի 19-ից. «Կ. Պօլսի նախկին ռուսաց դեսպան պ. Նելիդօվ հեռացաւ երէկ թիւրքաց մայրաքաղաքից և Վիեն-

Նայի վրայով գնաց Բաղէն-Բաղէն, ուր նա դիտաւորութիւն ունի մի քանի ժամանակ մնալ, նախ քան իր պաշտօնի ստանձնելը Հռոմում: Անցեալ երեքշաբթի դեսպանը հրաժեշտի ճաշի հրաւիրվեց սուլթանի մօտ. այդ առիթով փադիշահը ընծայեց նրան ադամանդներով ծածկված մի թանգագին տուփ. թանգագին ընծաներ են տրված նոյնպէս դեսպանին ուղեկցող ռուսաց դեսպանութեան առաջին թարգման Մակսիմօվին, ռուսաց զինուորական կցորդ գնդապետ Պէշկօվին և դեսպանի քրոջը: Երբ պ. դեսպանը հեռանում էր Բուիւքդէրէից, ռուսաց դեսպանի ամարանոցից, ռուսաց «Կօլխիդա» պահականաւի վրա նրան հրաժեշտի ողջոյն տալու համար հաւաքվեցին բազմաթիւ անձինք: Երկաթուղու կայարան եկան՝ զինւոր-արարողապետ Մունիր-փաշա, որպէս սուլթանի ներկայացուցիչ, մեծ վէզիրի և արտաքին գործերի մինիստրի ներկայացուցիչը, պետական խորհրդի նախագահ Սաիդ-փաշա, ոստիկանութեան մինիստր Շէֆիկ-փաշա, Կ. Պոլսի պրէֆէկտ Րըզվան-փաշա և ուրիշ թիւրք բարձրաստիճան անձինք: Բացի դրանից, դեսպանի ճանապարհ ընկնելու ժամանակ ներկայ էին՝ ամբողջ դիպլօմատիական մարմինը, այստեղի ռուսաց բոլոր հիմնարկութիւնների և եկեղեցիների ներկայացուցիչները, յունական և հայոց պատրիարքների, բուլղարական էկզարխի պատւիրակները, սուրբ գերեզմանի ներկայացուցիչը, նոյնպէս և ռուսաց և ֆրանսիական կօլօնիաների շատ անդամներ: Պ. Նէլիդօվ երևում էր, յուզված էր այդ անսովոր համակրութիւնից, որ ցոյց էին տալիս իրան Կ. Պոլսից հեռանալու պատճառով»:

ԱՐՏԱՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

—«Հավասի գործակալութեանը» Աթէնքից հաղորդում են սեպտեմբերի 23-ից. «Երէկվան օրը այստեղ մեծ յուզմունքի մէջ անցաւ: Կրետական պատգամաւորները գնում են Կրետէ, և նրանց [illegible]

—«Mémorial Diplomatique» լրագրին Կ. Պոլսից գրում են, [illegible] մահմետականներ, որոնք բարձրաձայն քննադատում էին յոյն-թիւրքական խաղաղութեան դաշնագիրը: Հաւաստացնում են, որ սուլթանը ամենևին տրամադրված չէ ինքնավարութիւն տալ Կրետէ կղզուն:

ՄՇԱԿԻ“ ՀԵՌԱԳԻՐՆԵՐ

ՌՈՒՍԱՑ ԳՈՐԾԱԿԱԼՈՒԹԻՒՆԻՑ

ՎԻԼՆԱ, 30 սեպտեմբերի: Հոկտեմբերի 3-ին տեղի կունենայ Մուրավիէվի արձանի հիմնադրութեան տօնը, որին կը ներկայ լինեն նախաձայնիկ և հրապարակական ընթերցանութիւն, նուիրված կոմս Մուրավիէվի յիշատակին: Հրաւիրվում են երկրի այն որ և է կապ ունեցող բազմաթիւ անձինք, ամսի ազգականները և մամուլի ներկայացուցիչները:

Կ. ՊՈԼԻՍ, 30 սեպտեմբերի: Պարսկաստանը ընդունեց Բ. Դրան առաջարկութիւնը, այն է մտան յանձնաժողով նշանակել և քննութիւն կատարել սահմանի վրա նորերս տեղի ունեցած դէպքերի առիթով:

ՓԱՐԻԶ, 30 սեպտեմբերի: Կապիտան Շալէյ, որպէս ֆրանսիական պատուիրակ յոյն թիւրքական նոր սահմանն որոշող յանձնաժողովի մէջ, ը փոխարինի Կ. Պոլսի զինուորական գործակալ Փիւպօնին, որը հիւանդ է:

ՎԻԷՆՆԱ, 30 սեպտեմբերի: «Fremdenblatt» հաղորդում է. «Աւստրո-Ունգարիայի կողմից նշանակվում է խառն յանձնաժողովում, որ պէտք է վերջնականապէս որոշէ սահմանագիծը Յունաստանի և Թիւրքիայի մէջ, Կ. Պոլսի զինուորական գործակալ բարոն Գիսլ, իսկ դիպլօմատիական-ֆինանսական յանձնաժողովում և միջազգային-ֆինանսական յանձնաժողովում նշանակվում է աւստրիական արտաքին գործերի մինիստրութեան պաշտօնեայ ասպետ Սուցցարի:

ՀՌՈՄ, 1 հոկտեմբերի: Հարկերը բարձրացնելու պատճառով, առևտրականների կողմից եղած ցոյցերի առիթով,—թէև այդ ցոյցերը խաղաղ անցան,—ամբոխի կողմից տեղի ունեցան անկարգութիւններ, յեղափոխական աղաղակներով. աշխատանքներ էին արձակում: Այդ պատճառով ոստիկանութիւնը ստիպված էր դիմել հրացանքի: Մի քանի մարդիկ վիրաւորված են. մէկը սպանված է. ձերբակալված են 24 հոգի:

ԼՈՆԴՈՆ, 1 հոկտեմբերի: Աթէնքից հեռագրում են «Times» լրագրին. «Կառավարութիւնը դիմեց պետութիւնների ներկայացուցիչներին մի յայտագրով, որի մէջ հաղորդում է թէ յունաց երկու նաւերին արգելեցին բեռները վայր դնել Ջմիւռնիայում, և խնդրում է պետութիւնների միջամտութիւնը՝ ստիպելու Թիւրքիային թոյլատրել ազատ նաւագնացութիւն»:

Կ. ՊՈԼԻՍ. 1 հոկտեմբերի: Բ. Դուռը ուղարկեց արտասահմանի օսմանեան ներկայացուցիչներին մի շրջաբերական, որով յանձնարարում է նրանց պնդել պետութիւնների առաջ՝ Կրետէի հարցը շուտով լուծելու մասին: Շրջաբերականը առաջարկում է գինաթափ անել ամբողջ մահմետական և քրիստոնեայ ազգաբնակութիւնը, և Բ. Դրան միջոցով, պետութիւնների համաձայնութեամբ, կըղզու նահանգապետ նշանակել թիւրքահպատակ մի քրիստոնեայ:

—

Ս. ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳԻ ԲՈՐՍԱ.

Սեպտեմբերի 30-ին

Լոնդոնի վրա 10 ֆունտ արժէ .	93 ռ.	70 կ.
Բեռլինի վրա 100 մարկ — .	45 »	$77^1/_2$ »
Պարիզի վրա 100 ֆրանկ — .	37 »	$22^1/_2$ »
Ոսկի — — — .	— »	— »
Մաքսային կուպօններ — .	149 »	— »
Բորսային դիսկօնտ — .	5 »	$6^1/_2$%
4% պետական ռէնտ	$98^7/_8$ »	— »
Ներքին 5% առաջին փոխառութ.	$287^1/_4$ »	— »
— — երկրորդ — .	— »	— »
5% գրաւ. թղթ. ազն. կալ. բանկի.	$204^1/_2$ »	— »
5% պետական երկաթուղ. ռէնտա.	$98^7/_8$ »	— »
4% ներքին փոխառութեան . .	$98^3/_8$ »	— »
$4^1/_2$% գրաւ. թղթ. ազն. կալ. բանկի	$100^5/_8$ »	— »
Ազն. կալ. պետ. բանկի խաղարկ.	— »	— »
$4^1/_2$% վկայակ. գիւղ. հող. բանկի	$101^1/_8$ »	— »
փոխ. կրեդիտ. ընկեր. մետալ. .	— »	— »
Պետերբուրգի քաղաքային կրեդիտ. ընկերութեան օբլիգացիաներ .	$101^1/_8$ »	— »
Մոսկվայի քաղաք. օբլիգացիաներ.	101 »	— »
Օդէսայի — — .	100 »	— »
Թիֆլիսի — — .	99 »	— »
Թիֆլիսի կալ. բանկի 6% — .	— »	— »
5% — — — .	— »	— »
Քութայիսի 6% — — .	— »	— »
5% — — — .	— »	— »

Խմբագիր՝ ԱԼԷՔՍԱՆԴՐ ՔԱԼԱՆԹԱՐ

Հրատարակիչ՝ ԱՆԴՐԷԱՍ ԱՐԾՐՈՒՆԻ

ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Շուտով լոյս կը տեսնի

ՊԱՏԻ ՕՐԱՑՈՅՑ

(Տասներորդ տարի)

Գինը փոխանակ 60-ի՝ 50 կոպէկ: Դիմել՝ Թիֆլիս, հրատարակիչ Գիւտ ա. քահ. Աղանեանցին: (№ 115—հ. չ.) 1—10

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

Արշակ Յարութիւնեանի

ԲԱՆԱՍՏԵՂԾՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

Գինը 40 կոպէկ. վաճառվում է կենտրօնական և Զ. Գրիգորեանցի գրավաճառանոցներում: (№ 105) 4—6

ՍՈՒԽՈՒՄԻ շրջակայքում, ոչ հեռու Սուխում քաղաքից, ծախվում է, կամ երկար ժամանակի պայմաններով կապալով (подъ арендою) է տրվում մի **ԱՄԱՌԱՆՈՑ** (дача), 214 դեսեատին վարելահողով ու անտառով, ամբողջապէս և և մաս-մաս: Մանրամասնութիւնների համար կարող են դիմել այս հասցէով. ՍՈՒԽՈՒՄ պօստ-հեռագրատան կայարան А. Р. № 670: (№ 114) 1—5

ԹԻՖԼԻՍ ՔԱՂԱՔՈՒՄ ԲԱՑՎԵՑ

„ՄԱԿԱՐՏ“

ԼՈՒՍԱՆԿԱՐՉԱՏՈՒՆԸ

(Գօլօվինսկէյ պրօսպէկտ, տուն Զուբալօվի)

որը ընդունում է պատուէրներ ամեն տեսակ լուսանկարչական գործերի համար: Լուսանկարչատան պավիլիօնը ունի ամեն տեսակ ակսեսուարներ և նոր տեսակի կատարելագործված ապարատներ: (№ 111) (եր. չ.) 2—2

BATEAUX A VAPEUR FRANÇAIS N. PAQUET ET C-ie

ՖՐԱՆՍԻԱԿԱՆ ՆԱՒԱԳՆԱՑՈՒԹԵԱՆ ԸՆԿԵՐՈՒԹԻՒՆ

Ն. ՊԱԿԷ ԵՒ ԸՆԿ.

Կանօնաւոր և ուղղակի նաւագնացութիւն ՄԱՐՍԷՅԼԻՑ ԲԱԹՈՒՄ, չորեքշաբթի օրերը, երկու շաբաթը մի անգամ, սկսած յունվարի 25/6-ի չորեքշաբթիից,

Եւ հակառակը՝ Բաթումից Մարսէլ, մտնելով Տրապիզօն, Սամսոն և Պօլիս: Մեկնում է Բաթումից՝ չորեքշաբթի, 1/13 հոկտեմբերի ՍԻՐԿԱՍԻ շոգենաւը, նաւապետ ԳԱՐՐԻԿ: Եւ այդպէս շարունակաբար, երկու շաբաթը մի անգամ, չորեքշաբթի օրերը, ժամի 4-ին ճաշից յետոյ:

Բաթումից Պարիզ ուղղակի հաղորդակցութեան տոմսակներ տրվում են սովորականից պակաս գներով:

Ապրանքների և ճանապարհորդների մասին հարկաւոր տեղեկութիւնների ստանալու համար թող բարեհաճեն դիմել ընկերութեան գործակատարներին՝

ԲԱԹՈՒՄՈՒՄ—պ. Վիկտոր դ'Ալմօյին, Նաբէրէժնայա: ԹԻՖԼԻՍՈՒՄ—պ. Օ. Գ. Բարեկենդանեանին, Սիօնի փող. նախկին Արծրունու քարվանսարա: ԲԱԳՈՒ—պ. Ս. Դիլդարեանին, Կօլիւբակինսկայա հրապարակ: ՆՈՎՕՐՕՍՍԻՅՍԿ—պ. Մելխիօր Հերշենրօդերին: (№ 76) 13—20

Բ Ա Գ Ո Ւ

Ուսուցանարան Ա. Բաքալեանի

Ընդունվում են երեխաներ գիմնազիայի, ռէալական և այլ դպրոցների համար պատրաստելու: Հասցէն՝ Старо-почтовая փողոց, տուն Հաջի-Նէյմաթի: (№ 94) 14—15

ԽԱՂՈՂԻ ՄԱՄՈՒԼՆԵՐ,

ԽԱՂՈՂ ՄԱՆՐԱՑՆՈՂ, ԿՈԹ ՀԱՆՈՂ, ԿՈՒՊԱԺԻ ԳՈՐԾԻՔՆԵՐ, ՇԻՇԵՐ ԼՈՒԱՆԱԼՈՒ ԳՈՐԾԻՔՆԵՐ

Առաջարկում է

ԻՆԺԵՆԵՐՆԵՐ

ԵԱՐԱԼՕՎԻ ԵՒ ԱԼԻԽԱՆՕՎԻ

Մեքենայագործարանը,

Թիֆլիսում Ալեքսանդրեան փողոց, սեփական տուն:

(№ 102) 8—0

ՖԻՆԱՆՍՆԵՐԻ ՄԻՆԻՍՏՐԻ ԹՈՅԼՏՈՒՈՒԹԵԱՄԲ

ԱՌԵՒՏՐԱԿԱՆ ԿՈՒՐՍԵՐ

Ծրագիր. 1) առևտրական թուաբանութիւն. 2) կրկնակի հաշւապահութիւն ՆԱՒԹԱՅԻՆ—ԳՈՐԾԱՐԱՆԱԿԱՆ, առևտրական, բանկային և այլն. 3) Առևտրական թղթակցութիւն. 4) վայելչագրութիւն:

ԸՆԴՈՒՆԵԼՈՒԹԻՒՆԸ ՕԳՈՍՏՈՍԻ 1-ԻՑ, ՊԱՐԱՊՄՈՒՆՔՆԵՐԸ ՍԵՊՏԵՄԲԵՐԻ 20-ԻՑ

Բագու, Տատարսկայա փողոց, տուն № 30.

Կուրսերի հիմնադիր՝ Ա. ՏԷՐ ԳԱՍՊԱՐԵԱՆ

Վաճառվում է հիմնադրի նոր գիրքը,

„КРАТКІЕ ОЧЕРКИ ПО НЕФТОПРОМ.-ЗАВОДСКОМУ СЧЕТОВОДСТВУ“

(№ 83—հ. չ.) ԳԻՆԸ 1 ՌՈՒԲԼԻ 19—20

ԱՌԵՒՏՐԱԿԱՆ ԿՈՒՐՍԵՐ

(Թիֆլիս, Նագօրնայա փողոց, № 9)

Ցանկացողք, ունենալ իրանց առևտրական գործերի համար ուսման ընթացքը աւարտած աշակերտներ և աշակերտուհիներ, թող բարեհաճեն դիմել կուրսերի հիմնադին, Ս. Մանուէլեանցին: Աւարտողները ստացել են մասնագիտական առևտրական կրթութիւն, Կովկասի ուսումնարանական շրջանի հոգաբարձուի հաստատված ծրագրի համեմատ, և ունեն օրինաւոր ատտեստատներ:

Ընդունելութիւնները սկսվելու են սեպտեմբերի 2-ից:

Կուրսերի ծրագիրը և կանոնները կարելի է ստանալ ձրիապէս եա. Ծախանոցների բանկային գրասենեակում և կուրսեր հիմնողի բնակարանում: Օտարաքաղաքացիք դիմում են՝ Тифлисъ, учредителю коммерческихъ курсовъ С. П. Мануэльянцу.

(№ 76) (հ.) 6—7

Մ. ՋՄՇԿԵԱՆԻ

„ԾՈՑԻ“ „ՊԱՏԻ“ և ՊԱՏԿԵՐԱԶԱՐԴ 1898 Թ. ՕՐԱՑՈՅՑՆԵՐԸ

շուտով լոյս կը տեսնեն: Ցանկացողները՝ այժմեանից յայտնելու են, որպէս զի պատուէրները ժամանակին կատարվեն: Իսկ տպագրվելի յայտարարութիւնները թող շտապեն շուտ հասցնելու:

8—13 (ե. հ.) (№ 105) Հասցէն՝ ԹԻՖԼԻՍ, Մակար Ջմշկեան

ՈՒՍՈՒՄՆԱՐԱՆ-ՊԱՆՍԻՈՆ

Ա. ՏԷՐ-ՅԱԿՈՎԲԵԱՆԻ

Ընդունում է երթեւկ, կիսաթոշակաւոր և գիշերօթիկ աշակերտներ: Պատրաստում է գիմնազիաների, կադետների կորպուսի, զեմլեմէրների, ռէալական և այլ ուսումնարանների համար:

Փոքր պատրաստականում երեխաները ընդունվում են առանց քննութեան, վեց տարեկանից սկսած: Ուսումնարանում ուսուցանում են բարձրագոյն ուսումն աւարտած մասնագէտներ, գիմնազիական ուսուցիչներ: Աւանդելի առարկաներն են՝ կրօն, ռուսաց, հայոց, ֆրանսիական, գերմանական, լատինական, յունաց, վրաց լեզուներ, թուաբանութիւն, ալգեբրա, երկրաչափութիւն, աշխարհագրութիւն, պատմութիւն (ռուսաց և ընդհանուր) բնական գիտութիւն, նկարչութիւն, գրութիւն, երգեցողութիւն:

Հասցէն. ТИФЛИСЪ, Гановская ул., № 11. 3-րդ գիմնազիայի մօտ:

(№ 102) հ.) 4—10

Дозволено цензурою, Тифлисъ, 1 Октября 1897 г. Типографія Канцел. Главнонач. Гражданск. частью на Кавказѣ, Лорисъ-Меликовская ул., д. каз.